

10. Максимова Л. П. Місцеві запозичення як джерело фінансування перспективного розвитку регіонів / Л. П. Максимова, Н. М. Костіна // Наукові записки. – К. : ВД “КМ Академія”, 2008. – Т. 81. – Економічні науки. – С. 57–61.
11. Падалка В. М. Становлення та розвиток ринку місцевих запозичень в Україні : автореф. дис. ... к.е.н. : спец. 08.04.01 “Фінанси, грошовий обіг та кредит” / В. М. Падалка. – К., 2005. – 20 с.
12. Петриків А. В. Розвиток системи місцевих запозичень в Україні : автореф. дис. ... к.держ.упр. : спец. 25.00.04 “Місцеве самоврядування” / А. М. Петриків. – К., 2011. – 20 с.
13. Про місцеві запозичення і місцеві гарантії : проект Закону України від 08.06.04. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.
14. Про затвердження Положення про порядок випуску облігацій внутрішніх місцевих позик : Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 7.10.2003 р. № 43 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 44. – С. 245.
15. Шевченко О. В. Зміни бюджетно-податкового регулювання регіонального розвитку: перші підсумки / О. В. Шевченко // Аналітичні записки щодо проблем та подій суспільного розвитку, НІСД. – 2011. – Листопад. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/647>.
16. Фокша Л. В. Зовнішні запозичення місцевих органів влади / Л. В. Фокша. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnusv/2009_46/46/25.pdf.

Надійшла до редколегії 02.04.2013 р.

УДК 334.353.1

М. В. КАРМІНСЬКА-БСЛОБРОВА

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПРОВІДНИХ КЛАСТЕРІВ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Досліджено необхідність кластерного підходу як ефективного інструменту реалізації цілей соціально-економічного розвитку регіону (на прикладі Харківської обл.).

Ключові слова: кластер, кластерний підхід, держава, промислова група, конкурентоздатність, регіон, інноваційна діяльність, інвестиційна діяльність.

This work investigated the need for a cluster approach as an effective instrument for the implementation of social and economic development of the region (for example, the Kharkiv region).

Key words: cluster, the cluster approach, an industry group, competitiveness, region, innovation, investment, government.

Кластерні об'єднання на сьогодні є однією з найефективніших форм організації інноваційних процесів, форм регіонального розвитку, за якої на ринку конкурують уже не окремі підприємства, а цілі комплекси, які скорочують свої витрати, завдяки спільній технологічній кооперації компаній. Об'єднання у кластери формують особливий економічний простір з метою розширення сфери вільної торгівлі, вільного переміщення капіталу та людських ресурсів, а отже, виконують функції структуроутворюючих елементів глобальної системи.

Економіка, що формується на основі кластерів, – це модель конкурентоздатної та інвестиційно привабливої економіки, що забезпечує високий рівень та якість життя населення. Кластери потрібні, тому що процеси інновації вимагають ресурсів і компетенцій, які перебувають часто за межами окремо взятої компанії. Кластери – це сполучення конкуренції та співробітництва, “колективна ефективність”, “гнучка спеціалізація”, використання ефектів масштабу, полуси зростання, кластери – частина більш широкої концепції конкурентоздатності. Кластерні механізми або локальні мережі територіально-виробничі системи є джерелами та факторами економічного зростання територій.

Термін “кластер” як особливе і самостійне явище в економіці з'явився при дослідженні процесів виникнення географічно локалізованих груп компаній і об'єднань у певних видах економічної діяльності. Уперше на це явище звернув увагу Альфред Маршал, який, розглядаючи особливості промислових регіонів, відзначив тенденцію до концентрації спеціалізованих компаній в таких регіонах [4]. Але автором кластерного підходу в економіці вважають М. Портера, який у теорії національної та місцевої конкурентоспроможності визначив, що найбільш конкурентоспроможні транснаціональні компанії не розташовані безсистемно в різних країнах, а мають тенденцію концентруватися в одній країні, а в деяких випадках – в одному регіоні країни [3]. Цей процес зумовлений тим, що одна або декілька фірм, конкурентоспроможних на світових ринках, розповсюджують свій позитивний вплив на близьке оточення: постачальників, споживачів, конкурентів. А успіхи оточення, у свою чергу, впливають на подальше зростання конкурентоспроможності певної компанії. Пізніше М. Портер дає широковідоме визначення кластера: “Кластер, або промислова група – це група близьких, географічно взаємозалежних компаній і пов'язаних з ними організацій, які спільно діють у певному виді бізнесу, характеризуються спільністю напрямків діяльності й взаємодоповнюють один одного” [Там же, с. 258].

Концепція кластерів має різні значення в різних країнах і в різних дослідників. Її використовують у різноманітних бізнес-структурах: національній, регіональній, міжрегіональній, прикордонній, промислових або виробничих та інноваційних системах, з різноманітними цілями: підвищення конкурентоспроможності малих і середніх підприємств, проведення додаткових колективних досліджень, структурних змін у промисловості, запровадженні систем управління навколишнім середовищем та ін.

Дослідження кластерів здійснювалося багатьма вченими, такими як Л. Барклей і М. Генрі, Е. Скорсон, С. Соколенко, В. Федоренко, М. Войнаренко,

С. Чевганова та ін. С. Соколенко вважає, що кластери створюють унікальну підставу для розвитку інноваційної діяльності, підвищення продуктивності та рентабельності сектору малих і середніх підприємств. Кластери – істинне дитя глобалізації, підвищення ролі регіонів, створюють основу для притоку іноземних інвестицій, навчання широкого кола підприємців й міцного розвитку малого і середнього підприємництва, підвищення гнучкості та мобільності компаній, створення широкого спектру мережевих структур. Кластери одночасно виступають і як форум, в рамках якого ведеться діалог між діловими, урядовими, науковими колами про шляхи розвитку конкурентних переваг в межах міста, провінції, штату, країни й навіть на наднаціональному рівні [5, с. 21].

Розглянувши основні підходи щодо визначення кластера, можна зазначити, що кластер є групою взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою підприємств і організацій, метою яких є досягнення певного соціально-економічного ефекту, що реалізують конкурентні переваги території, на якій вони функціонують; це об'єднання провідних виробників, постачальників, економічної інфраструктури і органів державної і місцевої влади.

Мета статті – розкрити роль кластерів, які підлягають формуванню і розвитку, а також визначити необхідність кластерного підходу як ефективного інструменту для реалізації цілей соціально-економічного розвитку регіону на прикладі Харківської обл.

Кластерний підхід використовується: при аналізі конкурентоздатності держави, регіону, галузі; як основа політики економічного розвитку; при розробці програм регіонального розвитку; як основа стимулювання інноваційної діяльності; як “магніт” для залучення інвестування; як основа взаємодії великого і малого бізнесу. Основна мета кластера – підвищити внутрішню та міжнародну конкурентоздатність його членів за рахунок комерційного і некомерційного співробітництва, наукових досліджень та інновацій, освіти, навчання і заходів політики підтримки.

Однак, щоб проводити дослідження кластерів і робити висновки для економічної політики, існує потреба в більш точній концептуалізації того, що являють собою кластери та пов'язані з ними явища.

З англійської мови термін “cluster” переводиться як гроно, букет, щітка, або як група, скупчення, зосередження (наприклад, людей, предметів), або як бджолиний рій, буквально – “зростати разом”. Кластер – це також, крім всього іншого, і математичний термін, що позначає фізично близьке розташування логічно пов'язаних об'єктів у межах однієї області. Подібне значення вкладається і в економічний зміст (визначення, поняття) цього слова.

Кластери – це сконцентровані за географічною ознакою групи взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств по стандартизації, торговельних об'єднань) у певних галузях, що конкурують, але при цьому ведуть спільну роботу.

Кластерний підхід до формування економіки є одним із найбільш ефективних для підвищення конкурентоспроможності розвитку території.

Для адміністрації регіонів кластери, по-перше, найбільш сучасний, зручний інструмент у промисловій політиці; по-друге, це гарний майданчик для взаємовідносин з бізнесом; по-третє, на регіональні адміністрації покладено великий обсяг завдань, для вирішення яких потрібні додаткові кошти, час і знання. Кластерний підхід дає ефективний інструмент для досягнення основних цілей: підвищення прибутковості регіону та забезпечення зайнятості населення. Дані твердження підтверджуються успішним досвідом у ряді країн [1].

Кластерний підхід до аналізу регіональних економічних процесів передбачає, що кожна конкретна галузь не може розглядатися окремо від інших, а повинна системно вивчатися всередині комплексу взаємопов'язаних секторів. Становлення базової галузі слугує поштовхом до розвитку галузей-постачальників і галузей споживачів, а також сегментів послуг, утворюючи кластер економічної ефективності, який і повинен бути об'єктом аналізу.

За галузевою спрямованістю в Харківській обл. ідентифіковано за масштабністю дев'ять основних кластерних структур, які мають потенціал до розвитку: видобуток газу й нафти та їх переробка; виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та випуск продуктів харчування; легка промисловість; будівництво та випуск будівельних матеріалів; високотехнологічні виробництва; науково-освітній кластер; охорони здоров'я; житлово-комунального господарства; транспортно-торговельно-логістичний (табл. 1).

Наведені вище кластери різняться за моделлю розвитку та відмінні за ознаками. Так, до випереджаючого розвитку віднесено такі кластери: виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та випуск продуктів харчування; високотехнологічні виробництва; науково-освітній; охорони здоров'я, до підтримуючого розвитку: видобуток газу, нафти та їх переробка; легка промисловість; будівництво та випуск будівельних матеріалів; транспортно-торговельно-логістичний. До наздоганяючого розвитку належить кластер житлово-комунального господарства. За масштабністю провідні кластери Харківської обл. поділяються на національні (видобуток газу, нафти та їх переробка; високотехнологічні виробництва; науково-освітній); регіональні (виробництво й переробка сільськогосподарської продукції та випуск продуктів харчування; легка промисловість; будівництво та випуск будівельних матеріалів; охорони здоров'я; житлово-комунального господарства); трансграничний (транспортно-торговельно-логістичний). Провідні кластери Харківської обл. поділяються і за ринками збуту продукції та послуг: на внутрішній ринок (видобуток газу, нафти та їх переробка; будівництво та випуск будівельних матеріалів; охорони здоров'я; житлово-комунального господарства); на зовнішній і внутрішній ринки (виробництво й переробка сільськогосподарської продукції та випуск продуктів харчування; легка промисловість; високотехнологічні виробництва; науково-освітній; транспортно-торговельно-логістичний) [2].

За моделлю побудови та функціонування провідні кластери Харківської обл. поділяються таким чином: пострадянський (видобуток газу, нафти та їх переробка); італійський (виробництво та переробка сільськогосподарської

Напрями реформування системи місцевого самоврядування в Україні

продукції; легка промисловість; будівництво та випуск будівельних матеріалів; транспортно-торговельно-логістичний); японський (високотехнологічні виробництва; науково-освітній); індійсько-китайський (охорони здоров'я).

Розвиток провідних кластерів регіону потребує розробки та реалізації відповідних проектів різної масштабності (табл. 2) [2].

Таблиця 1

Перелік і характеристика провідних кластерів,
які підлягають формуванню та розвитку в Харківській області [2]

Кластер	Характеристика кластера			
	Модель розвитку	Масштабність	Спрямованість на ринки збуту	Модель побудови та функціонування
Видобуток газу й нафти та їх переробка	Підтримуючого розвитку	Національний	На внутрішній ринок	Пост-радянська
Виробництво й переробка сільськогосподарської продукції та випуск продуктів харчування	Випереджаючого розвитку	Регіональний	На зовнішній і внутрішній ринки	Італійська
Легка промисловість	Підтримуючого розвитку	Регіональний	На зовнішній і внутрішній ринки	Італійська
Будівництво та випуск будівельних матеріалів	Підтримуючого розвитку	Регіональний	На внутрішній Ринок	Італійська
Високотехнологічні виробництва	Випереджаючого розвитку	Національний	На зовнішній і внутрішній ринки	Японська
Науково-освітній	Випереджаючого розвитку	Національний	На зовнішній і внутрішній ринки	Японська
Охорони здоров'я	Випереджаючого розвитку	Регіональний	На внутрішній Ринок	Індійсько-китайська
Житло-комунального господарства	Наздоганяючого розвитку	Регіональний	На внутрішній Ринок	Індійсько-китайська
Транспортно-торгівельно-логістичний кластер	Підтримуючого розвитку	Трансграничний	На зовнішній і внутрішній ринки	Італійська

Таблиця 2

Національні та регіональні проекти,
які забезпечать розвиток провідних кластерів Харківської області [2]

Кластер	Масштабність	Проект	Масштабність
Видобуток газу й нафти та їх переробка	Національний	Альтернативне паливо	Національний
Виробництво й переробка сільськогосподарської продукції та випуск продуктів харчування	Регіональний	Село майбутнього	Національний
		Депресивні території	
Легка промисловість	Регіональний	Місто моди	Регіональний
Будівництво та випуск будівельних матеріалів	Регіональний	Доступне житло	Регіональний
Високотехнологічні виробництва	Національний	Україно-російський технопарк Технополіс у м. Харкові	Національний
Науково-освітній			
Охорони здоров'я	Регіональний	Здоров'я регіону	Національний
Житло-комунального господарства	Регіональний	Комфортне та енергозберігаюче житло	Регіональний
Транспортно-торгівельно-логістичний кластер	Трансграничний	«Брама Україна – Росія»	Національний

Проекти, які спрямовані на розвиток провідних кластерів Харківської обл., за своєю масштабністю повинні відповідати або перевищувати масштабність самих кластерів. Тільки в цьому разі можна забезпечити їх ефективний розвиток.

На сьогодні застосування кластерного підходу в регіоні є необхідною умовою для відродження вітчизняного виробництва, підвищення ефективності інноваційного розвитку регіонів, досягнення високого рівня економічного розвитку та конкурентоспроможності. Кінцева мета – зайняття окремого регіону гідного місця у глобальній системі економічного та політичного розвитку країни. Саме для країни, особливо в умовах всезростаючої глобалізації та конкуренції, питання скорішого створення та сприяння ефективному розвитку кластерних об'єднань набувають особливої актуальності та мають безумовну перспективу, особливо в умовах змін, що відбуваються у світовій економіці, в якій на перший план виходить володіння якісно новим видом ресурсів, а саме інформацією, інноваціями та інтелектом.

В останнє десятиріччя кластери та регіональна політика, що заснована на них, слугують найбільш успішним інструментом економічного розвитку регіонів у західних країнах. Кластерні ініціативи, що підтримують форми кооперації між підприємствами, державним сектором та інституціями (університетами, дослідницькими центрами), є рушійними силами економічного зростання та зростання зайнятості в багатьох регіонах світу. Для України, яка тільки починає будувати свою регіональну політику, представляється особливо актуальним вивчення регіональної політики розвинених країн, заснованої на кластерному підході у світлі орієнтації на європейську інтеграцію.

На сьогодні головна роль держави та її органів влади в розвитку кластерів полягає в розробці механізмів стимулювання різноманітної кооперації в Харківській обл.: між підприємствами, науковими та освітніми установами з метою встановлення довготривалого партнерства. Кластерний підхід дозволяє реалізувати найбільш важливі взаємозв'язки в технологіях, інформації, в споживчих запитах, які характерні для цілого комплексу фірм і галузей. Ці взаємозв'язки впливають визначальним чином на спрямованість і темпи інновацій, а також на конкурентоздатність кінцевої продукції.

У багатьох країнах кластерний аналіз став активно використовуватися при формуванні і здійсненні національної промислової політики. Кластерний підхід дозволяє підвищити ефективність взаємодії приватного сектора, держави, торгових асоціацій, дослідницьких і освітніх установ в інноваційному процесі.

Завдання держави – це створення оптимального соціально-економічного середовища для реалізації потенціалу людини.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі буде аналіз формування та підвищення ефективності функціонування кластерів за допомогою державного регулювання політики кластеризації економіки України в умовах глобалізації та посилення кризових явищ у національній економіці на всіх її рівнях.

Література:

1. Егоров О. И. Зарубежный опыт региональной науки, региональной политики и территориального развития / И. О. Егоров, О. А. Чигаркина // Регион: экономика и социология. – 2006. – № 1. – С. 74–78.
2. Основи сталого розвитку Харківської області до 2020 року. – Режим доступу : <http://kharkivoda.gov.ua/images/users/Strategiya.pdf>.
3. Портер М. Конкуренція / М. Портер. – М. : ВД “Вільямс”, 2005. – 608 с.
4. Развитие кластеров: сущность, актуальные подходы, зарубежный опыт / авт.-сост. С. Ф. Пятинкин, Т. П. Быкова. – Минск : Тесей, 2008. – 72 с.
5. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці / С. І. Соколенко. – Наукове видання. – К. : Логос, 2004. – 848 с.

Надійшла до редколегії 18.01.2013 р.

УДК 352

В. С. КОЛТУН

УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В СИСТЕМІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Проаналізовано основні вектори управління організаційними процесами в системі місцевого самоврядування із застосуванням підходів адаптивного менеджменту. Розроблено генетичний алгоритм як складову процесу управління.

Ключові слова: міське самоврядування, система, управління, організаційні процеси.

The analysis of basic vectors organizational process management in local government using adaptive management approaches has been done. A genetic algorithm as part organizational management is worked out.

Key words: local governments, system, management, organizational process.

У Щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році” зазначається: “Важливим пріоритетним напрямом реформування політичної системи має стати організація такої системи місцевого самоврядування, яка максимально забезпечить задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності” [12]. У Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні визначено таке: “Існуюча в Україні система місцевого самоврядування сьогодні не відповідає очікуванням та потребам суспільства” [5]. Тому вкрай актуальною є розробка нових і вдосконалення існуючих методологічних підходів, спрямованих